

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Жиліна Михайла Володимировича «**Трансформація емоційного інтелекту як життєвого ресурсу особистості в умовах кризи ідентичності**», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Дисертаційна робота Жиліна Михайла Володимировича присвячена дослідженню трансформації емоційного інтелекту як життєвого ресурсу особистості в умовах кризи ідентичності. В дослідженні увага повертається на необхідності враховувати, що зазначена галузь перебуває на етапі активного дослідження та вивчення, саме тому для визначення причинно-наслідкових зв'язків, генерування та узагальнення результатів дослідження, організувати його потрібно дуже відповідально з урахуванням специфічності та складності досліджуваної проблеми.

Дослідження взаємозв'язку емоційного інтелекту та ідентичності є актуальним і важливим напрямком у сучасній психології, оскільки це поле досліджень дозволяє краще розуміти, як емоційна компетентність людини впливає на її самосвідомість, взаємодію з оточуючим середовищем та формування особистої ідентичності.

Отже, вивчення взаємозв'язку емоційного інтелекту та ідентичності є актуальним, оскільки воно допомагає розкрити фундаментальні принципи формування особистості в сучасному світі з урахуванням соціокультурних, психологічних та технологічних викликів, а вивчення трансформації емоційного інтелекту як життєвого ресурсу особистості в умовах кризи ідентичності не лише розширює наше розуміння внутрішніх механізмів адаптації, але також може мати практичне значення для розробки інтервенцій та програм психологічної підтримки.

В дисертації Жиліна М.В. викладено теоретичні засади проблеми, описано стратегію, основні методи та результати емпіричного дослідження. Кожний з розділів містить цікаві теоретичні та емпіричні дані, які представлені відповідно до висунутих завдань і мети дослідження. Слід відзначити послідовність у організації кожної частини дослідження, структурування етапів роботи, що взаємопов'язані між собою та створюють єдину логічну систему.

Важливим, на наш погляд, є той факт, що представлене дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри практичної та клінічної психології Одеського національного університету імені І.І.Мечникова «Соціально психологічна адаптація та психологічний супровід осіб, зайнятих особливими видами діяльності» (номер державної реєстрації 0118U001788).

Насамперед слід наголосити, що дисертаційна робота відзначається чіткістю і логічністю на всіх етапах її виконання — як на етапі обґрунтування наукового апарату дослідження (визначенні актуальності теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, презентації його методологічної бази і методів), так і при викладенні змісту розділів дисертації та формулюванні її висновків.

Наукова новизна дослідження представлена поглибленням знань психологічної науки на основі системного теоретико-емпіричного дослідження про розкриття трансформації емоційного інтелекту як життєвого ресурсу особистості в умовах кризи ідентичності: концептуалізовано та емпірично досліджено феномен трансформації емоційного інтелекту в умовах кризи ідентичності; визначено та проаналізовано сутність і виміри понять «емоційного інтелекту» та «ідентичності»; уточнено базові компоненти досліджуваних феноменів, методи їх розвитку; з'ясовано індивідуально-психологічні індикатори структури емоційного інтелекту особистості, залежно від стану

ідентичності («дифузна», «досягнута», «прийнята» та «мораторій»); виявлено закономірні фактори, які провокують виникнення кризи ідентичності (вік, стать, сімейний стан, рівень прибутку, наявність дітей) та впливають на глибину даного прояву; проаналізовано взаємозв'язок між емоційним інтелектом та проявом кризи ідентичності, доведено його наявність на основі проведеного емпіричного дослідження; за результатами дослідження з'ясовано, що чим вищим у людини є рівень ЕІ, тим швидше вона долає прояви кризи ідентичності; уперше визначено структурні складові емоційного інтелекту, які постають додатковим життєвим ресурсом особистості для подолання кризи ідентичності; розроблено психологічну програму активізації потенціалу емоційного інтелекту в період кризи ідентичності.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи. Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в поглибленні уявлень щодо ключових компонентів структури емоційного інтелекту, особливостей його розвитку і трансформації, функціонування складових ідентичності та факторів, які провокують прояв кризи ідентичності різного рівня складності. Практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що отримані дані щодо індивідуально-психологічних індикаторів структури емоційного інтелекту особистості з дифузною, досягнутою, прийнятою та мораторій-ідентичностями, а також характер і вектор впливу кризової ідентичності на функціонування емоційного інтелекту особистості можуть бути використані для розроблення цілеспрямованих стратегій і практик, орієнтованих на підтримку особистісного розвитку, також на здійснення профілактичних заходів, орієнтованих на зменшення впливу чинників, що сприяють кризі ідентичності.

У контексті підготовки дисертації були поставлені і реалізовані завдання щодо здійснення теоретичного аналізу вітчизняних та зарубіжних

концептуальних підходів щодо дослідження емоційного інтелекту та ідентичності особистості; розробки психодіагностичного інструментарію і емпіричного дослідження проявів змістовних характеристик емоційного інтелекту та ідентичності особистості; виявлення індивідуально-психологічні індикатори структури емоційного інтелекту особистості в залежності від стану ідентичності; розкриття характеру та особливості впливу кризи ідентичності на трансформацію емоційного інтелекту особистості; визначення структурних складових емоційного інтелекту, які виступають життєвим ресурсом особистості в умовах кризи ідентичності; розробки психологічної програми активізації потенціалу емоційного інтелекту в період кризи ідентичності.

Реалізація зазначених завдань повною мірою описана в трьох розділах дисертації. Так, у першому розділі «Теоретичні передумови дослідження взаємозв'язку між емоційним інтелектом та кризою ідентичності» представлено стан вивчення проблеми емоційного інтелекту як життєвого ресурсу показав, що найчастіше ідентичність

Автор на основі аналізу сучасної світової літератури довів, що найчастіше ідентичність визначають як: динамічну систему, що розвивається нелінійно протягом усього життя людини та має складну ієрархічну структуру; повагу до людини та її почуття приналежності до певної соціальної категорії (або групи); суб'єктивно набутий образ «Я», побудований на спектрі ставлення людини до навколишнього світу, відчуття відповідності та стійкості власного «Я» незалежно від ситуацій.

У другому розділі «Організація емпіричного дослідження трансформації емоційного інтелекту в умовах кризи ідентичності» описано вибірку, програму та розкрито методологічну основу емпіричного дослідження трансформації емоційного інтелекту в умовах кризи ідентичності. Дисертант переконливо обґрунтовує усі складові методологічного та методичного апарату. Обрані методи дослідження є

цілком адекватними змісту роботи. Повною мірою доведена доцільність психодіагностичного інструментарію для виявлення трансформації емоційного інтелекту в умовах кризи ідентичності.

Привертає увагу достатньо велика кількість досліджуваних - 951 респондентів віком від 18 до 65 років. Респонденти мали різну фахову підготовку, рівень освіти, рівень прибутку та сімейний стан.

Наведені результати щодо особливостей та характеристик прояву кризи ідентичності особистості, а саме: люди, які перебувають у кризовому стані, мають низькі показники психічної рівноваги та психічної стабільності, вони проявляють пасивне ставлення до життя, низький життєвий тонус, високий рівень тривоги, емоційну нестійкість, тощо.

Обробка результатів емпіричних даних, їх систематизація, узагальнення дало можливість автору виявити взаємозв'язок між емоційним інтелектом та проявом кризи ідентичності, що дозволило не лише виявити фактори, що провокують прояв кризи ідентичності, а й розробити програму психологічної інтервенції для активізації емоційного інтелекту при подоланні кризи ідентичності.

У третьому розділі «Результати дослідження особливості процесу трансформації емоційного інтелекту в умовах кризи ідентичності» за результатами емпіричного дослідження дисертантом було виявлено та вивчено чотири стани ідентичності респондентів, у яких критичними були «досягнута ідентичність» та «дифузна ідентичність». Виявлено, що респонденти з досягнутою ідентичністю характеризуються високим рівнем задоволеності власним життям за рахунок високої продуктивності та працездатності, постійним прагненням до саморозвитку та самовдосконалення і стійкістю всіх емоційних складових ідентичності.

З'ясовано індивідуально-психологічні індикатори структури емоційного інтелекту особистості залежно від стану ідентичності (дифузна, досягнута, прийнята та мораторій). Виявлено, що респонденти з

«досягнутою ідентичністю» характеризуються високим рівнем усіх структурних компонентів емоційного інтелекту, достатньо високим рівнем адаптивності та подолання стресових станів, без переходу в кризовий стан, що сприяє постійному саморозвитку індивіда та його стійкій ідентичності в усіх аспектах життєдіяльності.

Виявлено закономірні фактори, які провокують появу кризи ідентичності (вік, стать, сімейний стан, рівень прибутку, наявність дітей) та впливають на глибину даного прояву.

Виявлено особливості впливу кризи ідентичності на трансформацію емоційного інтелекту особистості. На основі кореляційного аналізу встановлено, що респонденти з «дифузною» та «досягнутою ідентичністю» характеризуються різними кореляційними зв'язками між компонентами емоційного інтелекту та ідентичності. Так, у групі з «досягнутою ідентичністю» виявлено позитивні кореляційні зв'язки між усіма компонентами емоційного інтелекту та ідентичності.

Виявлено позитивні зв'язки між рівнем самосприйняття та внутрішнім і зовнішнім емоційним інтелектом. Результати показують, що за кризи ідентичності позитивне сприйняття себе сприяє розвитку емоційного інтелекту. Водночас негативне самосприйняття провокує розвиток стресу, і негативно впливає на загальний настрій.

Визначено окремі складові емоційного інтелекту, які є додатковим життєвим ресурсом, що активізується для подолання кризи ідентичності.

Під час побудови моделі ресурсності емоційного інтелекту, виявили пряму залежність, яка свідчить про те, що здатність індивіда сприймати та аналізувати власні емоції, вміння керувати ними (внутрішній емоційний інтелект) прямо впливають на прояв стресу, здатність долати тривогу та дозволяє індивіду зберігати спокій, а також позитивно впливає на загальний настрій, знижуючи рівень прояву тривожних розладів. Паралельно із цим, вміння контролювати власні емоції сприяє стійкому емоційному стану

індивіда, що в свою чергу, дозволяє йому сприймати себе в позитивному аспекті, контролювати себе та свої дії, проявляти свідомий підхід до життя.

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях. Основні положення й висновки дисертаційної роботи висвітлено у 27 публікаціях автора, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях із психології, включених до переліку, затверджених МОН України, 10 статей у міжнародних періодичних виданнях, що входять до наукометричних баз «Scopus» та «Web of Science», 12 публікації апробаційного характеру.

Логічним завершенням дисертаційного дослідження є обґрунтовані дисертантом висновки, що відповідають поставленим завданням та становлять певний внесок у розробку теорії та практики психологічної науки. Отримані в ході дослідження результати можуть бути успішно використані при розробці спеціалістами психологічних тренінгів та корекційних програм, спрямованих на надання соціально-психологічної допомоги.

Акцентуючи увагу на достатньо високому науковому рівні дисертаційної роботи Жиліна Михайла Володимировича як в теоретичному, так і практичному аспектах, слід виділити окремі зауваження та висловити деякі побажання:

При описі розробленої автором психологічної програми активізації потенціалу емоційного інтелекту в період кризи ідентичності деякі її складові, вправи не розкрито достатньо, тому не зовсім зрозуміло, на що саме вони спрямовані.

На наш погляд, робота б виграла, якби корекційну програму подолання кризи ідентичності в індивідуальній та/або груповій формах доповнити диференціацією підходів для різних вікових груп.

В роботі, на нашу думку, необхідно розкрити бачення автора щодо перспектив дослідження ресурсного потенціалу емоційного інтелекту не

лише для подолання кризового стану, а й передкризового стану, та уникнення можливих одиночних проявів кризи.

Проте висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертацій, яка є зразком ретельного, змістового і добре проведеного дослідження. Зроблені у роботі висновки становлять вагому теоретичну цінність. Слід наголосити на самостійності дослідження, авторському формулюванні теоретичних засад роботи, оригінальності та винахідливості у розробленні поставлених завдань.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Дисертаційна робота Жиліна Михайла Володимировича «Трансформація емоційного інтелекту як життєвого ресурсу особистості в умовах кризи ідентичності» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених наукових студій відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Жилін Михайло Володимирович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогічної та
вікової психології

Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Аліна ЧЕТВЕРИК-БУРЧАК

